

Externe toelichting

In het kort

Met het instellen van een ZonMw deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg kunnen belangrijke kennisbiaten in de herstel- en nazorg van patiënten met aanhoudende klachten na COVID-19 onderzocht worden, praktische oplossingen geboden worden en de implementatie daarvan bevorderd worden om patiënten adequaat te behandelen en zorgprofessionals goed te ondersteunen.

Aanleiding

In maart 2020 zijn de ministeries van VWS en OCW, samen met ZonMw en NWO, gestart met het ZonMw COVID-19 onderzoeksprogramma. Het belang van investeren in (vervolg)onderzoek om de gevolgen van het virus blijvend terug te dringen blijft onverminderd groot. Met het vaccineren van de bevolking zal namelijk niet meteen het coronavirus uit onze samenleving zijn verdwenen en de komst van nieuwe virusmutanten blijft vragen om alertheid. Eind januari is daarom in opdracht van het ministerie van VWS het ZonMw COVID-19 vervolgprogramma gestart om zo de noodzakelijke nieuwe kennis te kunnen blijven genereren ten behoeve van de aanpak van het coronavirus.

Op 21 januari 2021 heeft de Federatie Medisch Specialisten (FMS) de COVID-19 kennisagenda aan het ministerie aangeboden. In deze kennisagenda is een top 10 opgenomen van hoogst geprioriteerde kennisbiaten COVID-19. Twee geprioriteerde kennisbiaten hebben betrekking op nazorg/herstelzorg van COVID-19 patiënten.

Op 28 januari 2021 heeft DGV aan ZonMw gevraagd om binnen het COVID-19 vervolgprogramma een deelprogramma voor nazorg/herstelzorg te ontwikkelen.

In de stand van zakenbrief COVID-19 van 2 februari 2021 heeft de minister dit aan de Tweede Kamer bevestigd door aan te geven dat ZonMw is gevraagd om - in overleg met het RIVM - te bekijken of er al onderzoek plaatsvindt naar de door de FMS gesignaleerde kennisbiaten. Daarbij gaf de minister aan dat mocht er (aanvullend) onderzoek nodig zijn, ZonMw dan bekijkt of dit meegenomen kan worden in de nieuwe onderzoeksprogrammering. De minister gaf aan het belangrijk te vinden om te blijven investeren in onderzoek, zodat de nieuwste wetenschappelijke inzichten zo snel mogelijk voor patiënten beschikbaar komen.

Op 9 februari 2021 heeft ZonMw een concept deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg met het ministerie gedeeld.

Inhoud en urgentie ZonMw deelprogramma COVID-19 herstel- en nazorg

De urgentie voor dit deelprogramma herstel- en nazorg COVID-19 is tweeledig. Enerzijds zien we nationaal en internationaal een grote groep mensen die na COVID-19 langdurig een breed scala aan klachten houdt. Vanuit zorgprofessionals, patiënten(vertegenwoordigers) en beleid is een grote roep om meer onderzoek te doen naar de aard en omvang van aanhoudende klachten na COVID-19 en naar effectieve herstel- en nazorg. Anderzijds is meer inzicht nodig in hoe herstel- en nazorg het beste georganiseerd en geïmplementeerd kan worden en wat dit vraagt in aanpassing van de organisatie van zorg. Voor dit deelprogramma is de belangrijkste voorwaarde dat het onderzoek direct bruikbare kennis oplevert die bijdraagt aan goede herstel- en nazorg gedurende het verloop van de pandemie in Nederland.

Het deelprogramma is ingedeeld in twee thema's:

1. Thema 1 richt zich op het generen van in de praktijk benodigde kennis over de prevalentie, aard en duur van aanhoudende klachten na COVID-19; Het is bekend dat mensen die in het ziekenhuis (en met name ook op de IC hebben gelegen) nog lange tijd klachten kunnen houden. Ook een deel van patiënten die niet opgenomen zijn geweest in het ziekenhuis, houdt langer dan 3 maanden klachten¹². Het gaat dan om een breed scala van aanhoudende klachten, zoals extreme vermoeidheid, long en hartklachten, maar ook

¹ <https://www.ntvg.nl/artikelen/langdurige-klachten-na-ongecomplieerde-covid-19/volledig#lb-3>

² <https://www.bmj.com/content/370/bmj.m3026>

mentale en psychische problemen³. Deze klachten zijn van invloed op algemeen dagelijkse handelingen, sociaal en werk gerelateerd functioneren en kwaliteit van leven. De huidige onderzoeken rond COVID-19 genereren nog onvoldoende kennis naar de aard en het voorkomen van langdurige klachten na COVID-19. Ook bestaat een kennishiaat ten aanzien van de beste herstel- en nazorg van mensen met doorgemaakte COVID-19 die langdurig klachten houden, de effectiviteit van de behandelingen en de wetenschappelijke onderbouwing daarvan. Onderdelen onder dit thema zijn o.a.:

- Bundelen van reeds bestaande cohorten van patiënten met COVID-19 zodat bij voorkeur een groot divers cohort (o.a. wel en niet ziekenhuisopname, specifieke doelgroepen) ontstaat waarin herstel- en nazorg kan worden onderzocht.
  - Doorontwikkeling van de multidisciplinaire richtlijn COVID-19 nazorg.
  - Onderzoek naar effectieve herstel- en nazorg en wetenschappelijke onderbouwing.
2. Thema 2 richt zich op het genereren van in de praktijk benodigde nieuwe kennis waardoor de organisatie van herstel- en nazorg beter geïmplementeerd en geoptimaliseerd kan worden. Hierbij wordt aangesloten bij bestaande kennis en netwerken. Een inventarisatie van kennishiaten op het gebied van organisatie van herstel- en nazorg laat verschillende kennishiaten en implementatievraagstukken zien, o.a. op het gebied van regievoering, multidisciplinaire en regionale samenwerking, doorverwijzen en voorkomen van ziekenhuiszorg. Onderdelen onder dit thema zijn o.a.:
- Kennis genereren over de organisatie van zorg t.a.v. herstel- en nazorg voor mensen met langdurige klachten na COVID-19, ook voor specifieke doelgroepen.
  - Het bevorderen van implementatie van effectieve herstel- en nazorg na COVID-19, Juiste Zorg Op de Juiste Plek (JZOJP).
  - Stimuleren van goede regievoering, coördinatie, informatieoverdracht en verwijzing door de veldpartijen in de keten. Bijvoorbeeld in de vorm van regionale zorgnetwerken en hoe wordt er tussen de 1^e en 2^e lijn doorverwezen.
  - Stimuleren en verder opschalen van digitale zorg en zorg op afstand in herstel en nazorg.
  - Doorgeleiden van de opgedane kennis en ervaring naar beleid, onderwijs, onderzoek en praktijk.
- a. Relatie met regeerakkoord (strategische) beleidsagenda of jaarplan**
- Aanpak van het coronavirus.
- b. Concrete prestatiedoelen en SMART-indicatoren**
- Het ontwikkelen en toepassen van praktijkrelevante kennis en expertise om bij te dragen aan het verminderen van post- COVID-19 problematiek en een zo goed mogelijk herstel:
    - o Kennis te vergaren over de aard en omvang van aanhoudende klachten na COVID-19 en naar effectieve herstel- en nazorg.
    - o Inzicht vergroten in hoe herstel- en nazorg het beste georganiseerd en geïmplementeerd kan worden en wat dit vraagt in aanpassing van de organisatie van zorg.
  - Het onderzoek dient direct bruikbare kennis op te leveren die bijdraagt aan goede herstel- en nazorg gedurende het verloop van de pandemie in Nederland:
    - o Ontwikkeling van urgent benodigde kennis.
    - o (Door)ontwikkeling en aanpassingen van de organisatie van zorg.
    - o Ontwikkelde kennis toegankelijk en bruikbaar maken.
- c. Is er sprake van concrete toezegging of juridische verplichting.**
- Op 28 januari 2021 heeft DGV aan ZonMw de opdracht gegeven om binnen het COVID-19 vervolgprogramma een deelprogramma voor nazorg/herstelzorg te ontwikkelen.
  - In de stand van zakenbrief COVID-19 van 2 februari 2021 heeft de minister dit aan de Tweede Kamer bevestigd door aan te geven dat ZonMw is gevraagd om - in overleg met het RIVM - te bekijken of er al onderzoek plaatsvindt naar de door de FMS gesignaleerde

³ [Long-term consequences of COVID-19: research needs - The Lancet Infectious Diseases](#)

kennishiaten. Daarbij gaf de minister aan dat mocht er (aanvullend) onderzoek nodig zijn, ZonMw dan bekijkt of dit meegenomen kan worden in de nieuwe onderzoeksprogrammering. De minister gaf aan het belangrijk te vinden om te blijven investeren in onderzoek, zodat de nieuwste wetenschappelijke inzichten zo snel mogelijk voor patiënten beschikbaar komen.